

Den protestantiske orgelkoral

Torsdag d. 16. marts kl. 19:30

Trine Bundgaard Øbo & Gitte Kløcker, sopran
Pia Pedersen, Lone Haslund & Susanne Pedersen, alt
Anders Olesen, kororgel

Mikael Ustrup, hovedorgel

Gratis adgang

Dietrich Buxtehude: (ca. 1637-1707)
Nun freut euch, lieben christen gmein

*Nu fryde sig hver kristen mand
og springe højt af glæde!
Ja, lad os alle trindt om land
med liv og lyst nu kvæde!
For Gud, så god som han er stærk,
har gjort et herligt underværk,
betalt i dyre domme.*

* * *

Georg Dietrich Leyding (1664-1710)
Von Gott will ich nicht lassen
6 variationer over salmen:
"Guds godhed vil vi prise"

*Guds godhed vil vi prise, / de store med de små;
den bedste nytårsvisse, / som vi kan finde på,
er tak af hjertens grund / for gave god fuldmangen
til os i år forgangen / af Gud så rig og rund.*

Variation 1 & 2

*Fik føde vi og klæde, / gik frit vi ind og ud,
har vi haft hjertens glæde, / det alt er fra vor Gud;
og satte han med fred / i kirke og i skole
ej nådig til os stole / midt i sin kristenhed?*

Variation 3 & 4

*Vor Fader i det høje, / som var i år så mild!
Vi nåde for dit øje / har fundet hidindtil;
i Jesu Kristi navn / vi beder dig så såre:
Vær dobbelt mild ad åre! / Råd bod på alle savn!*

Variation 5 & 6

* * *

Johann Sebastian Bach (1685-1750)
Allein Gott in der Höh sei Ehr

*Allein Gott in der Höh sei Ehr
und Dank für seine Gnade,
darum daß nun und nimmermehr
uns rühren kann kein Schade.
Ein Wohlgefalln Gott an uns hat;
nun ist groß Fried ohn Unterlaß,
all Fehd hat nun ein Ende.*

Dietrich Buxtehude (ca. 1637-1707)
Mit Fried und Freud ich fahr dahin

Variation 1

*Med fred og fryd jeg farer hen, / når Gud befaler,
så blidelig, med Gud til ven, / min sol neddaler;
sødt og saligt sove hen / jeg skal, som han mig loved.*

Evolutio 1

*Ja, Herre, mine øjne så, / du os har givet,
selv når vi skal i døden gå, / udvej til livet:
Kristus din, vor frelsermand, / han er vort liv i døden.*

Variation 2

*Ham til os alle du har sendt, / vor sjæl til både,
for hele verden gør du kendt / i ham din nåde
ved dit dyrebare ord, / som alle vegne klinger.*

Evolutio 2

*Midt i det blinde hedenskab / du lod oprinde
et saligt lys, en sol i grav, / hvor mulm var inde.
Israel! din herlighed, / han er vort lys, vor glæde.*

Klaglied

* * *

George Böhm (1661-1733)
Herr Jesu Christ, dich zu uns wend
6 variationer over salmen:
"O Herre krist, dig til os vend"

*O Herre Krist! dig til os vend, / din Helligånd ned til os send,
med kraft og nåde os regér, / og sandheds vej os alle lær!*

Variation 1 & 2

*Indtil vi synger med Guds hær: / Du hellig, hellig, hellig er!
og skuer så dit åsyn blid / i Himlens lys til evig tid.*

Variation 3 & 4

*Tak ske Gud Fader, Søn og Ånd, / ét i fuldkommenhedens bånd:
Den hellige Treenighed / ske lov og pris i evighed!*

Variation 5 & 6

Programnoter.

Jeg hørte i et sjovt radioprogram for mange år siden, at dåseåbneren var opfundet årtier efter konservesdåsen. Det ville selvfølgelig også være dumt at opfinde en praktisk dåseåbner, som ingen anede, hvad de skulle bruge til. På samme måde med orgelkoralen. Forudsætning for en bearbejdelse af en koralmelodi er en original koralmelodi, og originalerne er de salmer og melodier, som fulgte i kølvandet på reformationens nye ideer om, hvordan gudstjenesten skulle indrettes. Her 500 år efter skal man være både blind og døv (eller rettroende medlem af ateistisk selskab), for ikke at vide, at i kirken synges salmer, og de handler om Gud. Salmerne, som Luther gav det moderne startskud til, må siges at være en langtidsholdbar genre.

Salmen har sit navn fra psalmernes bog. Vi ved ikke, om salmerne i psalmernes bog har været sunget, og vi har slet ingen idé om, hvordan de eventuelt kunne have lydt; om de var for solist eller kor - med eller uden musikledsagelse. Anderledes med salmerne efter reformationen. De fik melodier og en musisk ikklædning, som vi kalder for "koral". I dag spiller organisterne efter en koralbog, hvor alle salmerne er skrevet ud efter et regelsæt, som kaldes koralharmonisering. Det er en slags teoretisk grundlov for al musik fra renæssancen og frem til forrige århundrede.

Orgelkoralen er komponisternes måde at bearbejde disse salmemelodier på. De første koralbearbejdelser kommer med komponisterne Praetorius og Sweelinck. Siden da har næsten hver eneste kirkekomponist med respekt for sig selv skrevet sin tids bud på orgelkoraler.

Hvad er så meningen med orgelkoralerne? Ja, det er i al enkelhed komponisternes måde at få stof til kompositioner, der var tænkt anvendt i gudstjenesten. Jeg kan knapt komme i tanke om orgelkoraler, som er skrevet som egentlig koncertmusik, selvom vi tit i dag spiller orgelkoralerne ved koncerter som her i dag.

Hvis du nu tror, at meningen er, at du skulle kunne høre og genkende melodien hele tiden, så er du på afveje - og det af flere grunde. Måske kender du slet ikke den melodi, der ligger til grund for kompositionen. Kender du melodien er det langt fra sikkert, at du er i stand til at genkende den. Nogle gange kan du genkende hele eller mindre fraser - andre gange kan du ikke. Det er komponisternes fristil: "gør hvad du vil over dette tema; du har frie hænder".

Helt frie hænder havde komponisterne dog ikke. De var bundet af stilarter og kutymen. Ved denne koncert er f.eks. Leyding og Walthers koralbearbejdelser umiddelbart sammenlignelige i måden de - i begge tilfælde seks satser - opbygges på, de øvrige værker repræsenterer forskellige stilarter.

Alternim-praksis kaldes den vekslen mellem en- eller flerstemmig salmesang og koralbearbejdelser, som udvikledes i løbet af 1600-tallet.

Denne koncert er opbygget som en vekslen mellem det lille orgel og kirkens kor, og orgelbearbejdelserne fra det store orgel.

Nun freut euch, lieben christen gmein er Buxtehudes længste orgelbearbejdelse. Den spiller ca. 15 minutter og tager melodien slavisk linie for linie og bearbejder den på alverdens forskellige måder.

Melodien er skrevet af Luthers musikalske medarbejder Johann Walther i 1524 og er en af kirkens kendteste. Nogle steder vil melodien stå tydeligt frem (især i orglets pedal) - andre steder vil den være skjult for enhver (inkl. mig). Koristerne synger først den linie, hvorover Buxtehude spinder sin orgelkoral. Dernæst bearbejder orglet strofen. Du vil sikkert bemærke, at koristerne synger utrolig langsomt, men det er det tempo melodien fremstår i i Buxtehudes orgelkoral.

Von Gott will ich nicht lassen hedder på dansk "Guds godhed vil vi prise" og teksten hører til det verdslige nytår. Melodien var oprindeligt en populær verdslig melodi, som kirken forsynede med en kirkelig tekst, og vupti var det en salme.

Her vil det være meget nemt at høre melodien i de første 3 variationer, da melodien spilles i højre hånd helt enkelt.

Allein Gott in der Höh sei Ehr synges af koret på tysk og i modsætning til de øvrige værker på programmet får orgelkoralen lov til at stå i sin helhed omkranset er det tyske vers (som gentages efter koralen). Satsen af Bach er fra Dritter Teil der Clavierübung, og måske noget af det mest liflige Bach nogensinde har skrevet. Ingen tung barok her, men næsten Mozartske i sin umiddelbare tilgængelighed.

Mit Fried und Freud ich fahr dahin. Hvis man tillader sig, at tænke på en gammel mand, der er blevet givet friheden til at dø i sikker forvisning om, at der findes et paradys hinsides, samtidig med at vi ved, at dødsfald altid er forbundet med sorg, så vil afdæmpetheden i denne orgelkoral muligvis give mere mening, end hvis der i programmet bare havde stået, at organisten spillede nogle noder af Buxtehude. Manden der er tale om i salmen er Simeon som hver julesøndag efter 1. tekstrække siger: "Herre, nu lader du din tjener gå bort med fred efter dit ord. For mine øjne har set din frelse". Salmen handler om Simeons snarlige død og troen på Jesu frelse, og Buxtehude skrev den afsluttende klaglied i forbindelse med sin egen fars død og begravelse. Salmen har 4 vers, der synges umiddelbart efter de 4 orgelvariationer og lige inden den afsluttende klaglied. Når Buxtehude kalder en sats for variation, ligger melodien i højre hånd let hørbar. Når der er tale om en evolution, er det en videreudvikling af forrige sats: første evolution med melodien i bassen i en helt anden toneart. Den næste evolution har også melodien i bassen oven i købet i den rigtige toneart, men nu således, at hvad der før gik op går nu ned og omvendt. Du kan med andre ord ikke høre melodien, for den er der ganske enkelt kun i ukendelig form!

Herr Jesu Christ, dich zu uns wend hedder på dansk "O herre Krist, dig til os vend" og er således en direkte oversættelse af den tyske tekst, hvilket ikke altid er tilfældet med salmemelodier, vi overtager fra tysk. Melodien bruges dog på et antal af forskellige danske salmetekster. Her er tale om glad ligefrem jubelmusik. Formen er den samme som hos Leyding. Sang efterfulgt af to variationer. Sidste variation er en stor glad fuga spillet på orglets triumferende trompeter.

Af Mikael Ustrup

Næste koncert i Mariager kirke er lørdag d. 1. april kl. 16:00, hvor Akademisk Kor Aarhus med Philip Aggesen ved orglet, fremfører Maurice Duruflés fantastisk stemningsfulde requiem. Der tages en beskedent entré på 50 kr.